

ti, quam sit charitas, quia timor castus qui filialem et initialem comprehendit, est actus elicitus a charitate, ut ex doctrina ejusdem divi Thomæ et communi suppono, ideoque sicut amor charitatis non est ex speciali dono a charitate distincto, ita neque hic timor.

22. *Donum hoc in timore reverentiali consistit.* — Quapropter probabilius videtur donum hoc intelligendum esse de timore reverentiali. Hunc enim merito a cæteris distinguit Alens. 3, quæst. 66, memb. 1, dicitque non consistere in fuga mali, sed esse timorem reverentiæ magnitudinis divinæ Majestatis, et 2 p., quæst. 156, memb. 2, art. 1, alias quæst. 17, memb. 1, dicit esse *resilitionem*, id est, affectum resiliendi a divina Majestate, consideratione propriæ parvitalis, et hunc esse timorem sanctum, qui manet in beatis; illo enim coram Deo humiliantur, ut de sanctis Angelis idem auctor dicit, 2 p., quæst. 101, alias 118, memb. 3, art. 7. Unde intelligimus hunc timorem esse actum humilitatis, ut etiam sensit Richard. supra, quæst. 4, et Scotus supra, dicens hunc timorem esse speciem temperantiæ, quia est idem quod humilitas. Et hæc etiam ratione dixit Altisiod. supra, c. 1, q. 3, ad temperantiam reduci hoc timoris donum; humilitas enim præcipua pars temperantiæ est, et ideo sub nomine præcipuæ partis tota temperantia intellecta est, sicut de pietate respectu justitiæ diximus. Estque hæc sententia consentanea Augustino, l. 1 de Serm. Domin. in monte, cap. 4, dicenti: *Timor Dei congruit humilibus, de quibus etiam dicitur: Beati pauperes spiritu, id est, non inflati, non superbi, de quibus etiam dicit Apostolus: Noli altum sapere, sed time.* Et serm. 17 de Sanctis, c. 1, in eodem sensu dicit oportere incipere ab hoc timore, *tamquam a convalle plorationis. Per convallem autem, ait, humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum?* Sic etiam D. Gregor., lib. 2 Moral., c. 26, alias 36, timorem hunc superbiæ opponit. Per timorem ergo illum humilitas significata est, et sub humilitate tota temperantia intellecta, utique quoad materiam, sicut de justitia diximus. Nam in omni materia moralium virtutum dona possunt operari altiori modo, ut declaratum est.

23. *Satisfit rationi adductæ.* — Respondetur ad auctoritates Patrum in num. 2. — Et per hæc responsum est ad primam rationem dubitandi in principio positam. Probat enim hæc quatuor dona reduci ad quatuor cardinales virtutes quoad materiam, non vero quoad essen-

tiam, propter diversam rationem et modum operandi. Ad Patres autem respondemus hæc nomina virtutum et donorum in aliqua significatione generalia esse, quia et omnes actus honesti possunt dici dona, quatenus a Deo donantur, et hoc modo confunduntur interdum hæc voces, licet inter ipsos actus sit distinctio, ad quam significandam accommodatæ sunt illæ voces sub specialibus significationibus, ut latius infra dicemus, tractando de habitibus. Et ita Ambros., lib. 1 de Spirit. Sanct., cap. 20, cum dixisset septem illis nominibus significari plenitudines virtutum, subjungit: *Unum est ergo flumen, sed multi spiritualium donorum meatus.* Clarius vero dixit Gregor., 35 Moral., cap. 7, *per dona jucari virtutes.*

24. *Ad primam confirmationem in num. 3.* — Ad primam confirmationem, fatemur illa exempla non tam probationis, quam explicationis et manuductionis gratia esse adducta. Nec enim D. Thomas existimavit Aristotelem cognovisse dona Spiritus Sancti, vel aliquid omnino simile: sed illis exemplis usus est, ut intelligeremus posse aliquid excellentius non tantum accidentaliter, sed etiam essentialiter diversum, in nobis fieri ex altiori instinctu et motione Spiritus Sancti: quod non solum sit proprium ejus in hoc quod excitat hominem, præveniendō ejus voluntatem, sed etiam in hoc quod movet ad operandum ex quadam altiori ratione, communes operandi regulas superante.

25. *Ad secundam confirmationem ibid.* — Ad aliam partem rationis. — Ad secundam confirmationem, quod attinet ad virtutem theologiam, respondet D. Thomas 1. 2, quæst. 68, art. 4 ad 3, et art. 8, dona supponere unionem ad Spiritum, quam faciunt theologales virtutes, et ideo has virtutes supponi ad dona, ut radices et regulas illorum, ideoque et esse perfectiores quibuscumque donis, et non esse necessaria dona quæ theologicos actus efficiant: deberent enim perfectiori modo fieri per talia dona, quam per ipsas virtutes theologicas, quod esse non potest. Quia virtutes theologice, tam ex parte objectorum materialium, quam ex ratione formali attingendi illa, habent supremam excellentiam, ita ut non possit Deus sub altiori ratione amari, quam per charitatem ametur, et sic de cæteris. Nam omnes immediate nituntur ipsi Deo tanquam objecto et tanquam regulæ, et tanquam principali efficienti. Unde in materia virtutum non invenitur excellentior modus operandi, quam sit theologialium virtutum, quod non ita

est in virtutibus moralibus, ut explicatum est. Ad aliam illius argumenti partem in sequenti capite respondebimus.

CAPUT XXII.

UTRUM PRÆTER ACTUS VIRTUTUM ET DONORUM SINT ALII ACTUS SUPERNATURALES, AD QUOS SIT SPECIALIS GRATIA NECESSARIA, QUI BEATITUDES VEL FRUCTUS SPIRITUS SANCTI DICUNTUR?

1. *Beatitudines quid significant.* — *Opinio beatitudines a donis et virtutibus distinguens.* — *Vera sententia tripartita.* — *Probatur prima pars, quod beatitudines sint actus honesti.* — In hoc capite breviter comprehendemus quæ de beatitudinibus et fructibus Spiritus Sancti Theologi disputant in 3, d. 33, et copiosius D. Thom. 1. 2, quæst. 69 et 70, quæ ad complementum hujus materiæ visa sunt necessaria; tum ut solvamus argumentum in fine capituli præcedentis relictum; tum ut omnia, quæ de supernaturalibus actibus et gratia ad illos necessaria desiderari possunt, complectamur. Quod ergo ad beatitudines spectat, hoc nomine significantur illi actus quibus homines beatos fieri Christus docuit, Matth. 5, in initio suæ prædicationis, dicens: *Beati pauperes spiritu,* etc. De quibus non defuerunt Theologi qui dixerint beatitudines esse actus distinctos a donis et virtutibus. Ita significat Albert. in 3, d. 34, art. 2, quæst. 3; Henric., Quodlib. 4, quæst. 23; Gerson., tract. de Beatitud., alphab. 28, litter. G. Verumtamen non videntur loqui de distinctione essentiali, sed de accidentali: nam beatitudines esse volunt virtutes in statu perfecto, seu prout actus heroicos eliciunt, ut explicuit Gabriel in 3, d. 34, conclus. ult. Igitur, generatim loquendo, dico beatitudines quidem esse bonos et optimos actus, et adeo excellentes, ut non possint sine gratia speciali fieri, non tamen esse distinctos ab actibus virtutum et donorum, sed sub illis comprehendi. Prima pars certa est in fide, et ipsius Christi auctoritate satis comprobatur: ipse enim non solum laudavit et commendavit hos actus, sed in eis etiam beatitudinem posuit, non quia in eis formaliter beatitudo consistat, sed quia per illos vera beatitudo comparatur; at beatitudo vera non nisi per actus bonos et honestos obtinetur: ergo. Et explicando singulos actus aperte constabit. Unde obiter intelligitur quomodo cum beatitudo una sit, Christus octo beatitudines numeret; nam licet beatitudo formalis seu in termino sit una, via

tamen ad beatitudinem vel est multiplex, vel plures actus comprehendit, qui causaliter vel dispositive beatitudines nominantur, quia ad veram beatitudinem disponunt ac perducunt.

2. *Probatur secunda pars, quod ad beatitudines gratia requiratur.* — *Probatur tertia pars, quod non sint a virtutibus et donis distinctæ.* — Et hinc facile probatur secunda pars, quam etiam de fide certam esse judico, nimirum, hos actus esse supernaturales, et sine gratia Dei fieri non posse, quia beatitudo, a Christo prædicata et promissa, supernaturalis est, et ad illam non nisi per actus divinæ gratiæ tenditur; sed per hos actus qui beatitudines dicuntur, ad veram beatitudinem Christianam tenditur; nam per hos actus homines ad illam consequendam optime disponuntur; sunt ergo tales actus, qui sine gratia Dei fieri non possunt. Et hoc etiam aperte convincitur ex regula supra demonstrata, quod nullus actus conducens ad vitam æternam potest sine gratia Dei fieri; nam omnes isti actus valde conducunt ad vitam æternam, ut ex testimonio Christi constat, et in singulis statim declarabitur. Denique ultima pars, quod illi actus non sint alterius ordinis a virtutibus et donis, ab omnibus Theologis recepta est. Et probatur, quia illa distinctio nec in Scriptura, nec in Patribus significatur, nec est necessaria, cum illa omnia quæ a Christo beatificantur, fieri non possint, nisi vel secundum ordinarias regulas fidei, id est, secundum rectam et perfectam rationem fide illustratam, vel secundum instinctum et specialem motionem Spiritus Sancti. Qua ratione usus est D. Thomas dicta q. 69, art. 1, præcipue ad 2, ubi auctoritate Augustini idem confirmat. Sed hæc omnia magis illustrantur breviter per singulas beatitudines discurrendo.

3. *Prima beatitudo exponitur.* — *Primo de humilitate.* — Prima beatitudo est paupertas spiritus, *Beati pauperes spiritu,* etc., quæ tribus modis exponitur. Primo, ut per paupertatem spiritus vera et interna humilitas intelligatur, nam ita solet paupertas in Scriptura sumi, et ita exponit Nyssen. in lib. de Beatitudinibus, et Hieronymus ac Cyrillus in id Isai. ult.: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum et contritum spiritu?* Ubi Cyrillus legit *nisi ad humilem*; Hieronymus vero, per *pauperulum*, humilem intelligit, et subjungit: *De quo dictum est in Evangelio: Beati pauperes spiritu.* Et eodem modo exponit Matth. 5, addens hoc esse quod Psal. 33 scriptum est: *Et humiles spiritu salvabit. Et ideo*

(inquit) *adjunxit spiritu, ut humilitatem intelligeres.* Et tandem ait hos esse pauperes, de quibus Isai. 61 prædictum est: *Evangelizare pauperibus misit me.* Et eandem expositionem habet Chrysostomus, homil. 15 in Matth.; Hilarius, canon. 4; Augustinus, late libro 1 de Sermon. Domini in monte, cap. quarto. Et ita dicit hanc primam beatitudinem respondere septimo dono timoris, quod nos etiam de humilitate exposuimus.

4. *Exponitur secundo de interno divitiarum contemptu.* — Secundo, exponitur de spirituali contemptu divitiarum et rerum omnium temporalium, etiamsi re ipsa non relinquuntur. Unde ideo creditur additam esse illam particulam *spiritu*, ut non solum intelligantur beatificari pauperes, qui re ipsa divitiis carent, sed etiam illi qui, licet divites actu seu re ipsa sint, animo tamen parati sunt omnia relinquere quando oportuerit, propter regnum cælorum. A qua expositione non longe abest Hilarius. Nam licet de humilitate exponat, statim illam declarat per affectum, quo nihil tanquam nostrum possideamus, sed ex Dei dono, ut ea tanquam communia possideamus, nec temporalium rerum cupiditate corrumpamur, sed exemplo Dei omnia omnibus communicare parati simus. Idemque insinuat Ambrosius, lib. 5 in Luc., cum ait: *Primam benedictionem hanc uterque Evangelista posuit, ordine enim prima est parens quedam, generatioque virtutum, quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui, mundi cupiditate pressus, emergendi non habet facultatem.* Ubi rationem etiam expositionis indicat. Nam Christus non videtur initium prædicationis suæ ab statu perfectionis sumpsisse, sed ab illa paupertate quæ omnibus necessaria est; hæc autem est paupertas spiritus quoad moderationem affectus divitiarum, in sensu declarato.

5. *Declaratur tertio de evangelica paupertate.* — Nihilominus est tertia expositio, quæ de vera paupertate evangelica hanc beatitudinem exponit, quæ ideo dicitur esse *spiritus*, quia non debet esse coacta, vel tantum a fortuna, sed voluntaria, aut etiam quia debet proficisci ex spiritu perfectionis, tanquam dispositione necessaria ad illam, juxta illud Matth. 19: *Si vis perfectus esse, etc.* Et hanc etiam expositionem Hieronymus adjungit et cum humilitate conjungit; quia est optima dispositio ad illam, vel quia sine illa haberi non potest. Unde recte dixit Cyprianus, vel

auctor libri de Duodecim abusionis gradibus, cap. 8, unum gradum abusionis esse pauperem superbum, ubi hæc etiam expositio ponitur, et merito dicitur promitti regnum cælorum his qui omnia temporalia despiciunt. Et hinc est ut aliquando Patres omnes has expositiones involvant, ut videre licet in Hieronymo supra, et latius in Leone Papa, sermon. de Omnibus Sanctis, ubi prius paupertatem spiritus dicit esse humilitatem, quæ maxime solet esse in pauperibus, id est, carentibus temporalibus bonis, licet etiam esse possit in divitibus, *si sint proposito pauperes, licet impares censu.* Unde subjungit: *Beata illa paupertas quæ rerum temporalium amore non capitur, etc.* Postea vero dicit hujus magnanimæ paupertatis exemplum nobis Apostolos tribuisse, omnia relinquendo.

6. *Omnes hæc explanationes subsistere possunt.* — *Tertia tamen litteralis videtur.* — *Concluditur paupertatem a virtutibus, vel donis non distingui.* — Neque est incredibile Christum Dominum sub eisdem verbis hæc omnia comprehendisse, propter eorum connexionem et propter divini sui sermonis eminentiam. Unde D. Thom. 2. 2, quæst. 19, art. 2, dixit paupertatem spiritus includere *inanitionem inflati et superbi spiritus, cum abiectione rerum temporalium ex instinctu Spiritus Sancti.* Nihilominus tamen certius videtur per se, ac præcipue, paupertatem excludentem temporales divitias Christum beatificasse, non quamcumque, sed voluntariam, neque hanc etiam omnem (nam, ut alibi dixit Hieronymus, etiam Socrates et alii philosophi divitias contempserunt, et non propterea fuerunt beati), sed illam quæ spirituali modo assumitur, utique propter spirituales perfectionem assequendam. Quod maxime fit quando ex vera animi humilitate et rerum temporalium contemptu divitiarum relinquuntur. Hinc vero fit consequenter, ut qui aliquo modo hanc participant paupertatem, cum proportionem præmium illius beatitudinis consequantur, et ideo etiam divites qui parati sunt divitias elargiri vel distribuere sicut oportet, vel, si ad Dei gloriam et propriam salutem necessarium sit, omnino etiam relinquere, ab illa paupertate non excluduntur. Denique, quocumque ex dictis modis paupertas illa accipiatur, constat actum illum voluntarie renuntiandi omnia, solum esse posse vel ex aliqua virtute, vel ex dono Spiritus Sancti. Nam si consideretur paupertas solum quoad carentiam vel privationem rerum temporalium, sic non est per se appe-

tibilis, neque bona, ut dixit D. Thomas, 3 contra gent., cap. 133, sed, juxta motivum, seu finem, et modum ejus, habet quod sit honesta. Unde si abdicatio rerum fiat propter subventionem pauperum, erit opus misericordiæ; si vero Deo consecretur, erit opus religionis; si propter vitandum periculum peccandi, erit opus charitatis, vel poenitentiae, aut castitatis, seu illius virtutis cui tale peccatum opponitur. Et ita semper participat honestatem alicujus virtutis. Quod si altiori instinctu Spiritus Sancti appetatur, erit ex dono Spiritus Sancti accommodato tali motivo, puta pietatis, aut timoris, seu humilitatis. Et hæc sufficiunt de hac beatitudine. De promissione autem illi facta nihil dicere oportet, quia per se satis patet.

7. *Exponitur secunda beatitudo.* — *Prima sententia.* — *Secunda et vera sententia.* — Secunda beatitudo est, *Beati mites*, quam aliqui de humilitate exponunt, quia nemo potest esse mitis, nisi humilis sit. Unde Christus, Matth. 11, dicebat: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde.* Eodemque modo illa conjungit Cypr., l. 3 ad Quirin., cap. 5. Sed licet illa duo valde conjuncta sint, diversæ virtutes sunt: aliud enim est mansuetudo, aliud humilitas; mites enim dicuntur qui sunt mansueti et lenes, non proprie ac formaliter qui sunt humiles. Unde non oportet verba extra propriam significationem transferre. Imo licet illa sint moraliter conjuncta, posset aliquis animo et mente esse humilis, quæ virtus magis spiritualis est, et non esse mitis, quia non habet passionem iræ satis moderatam. Longe aliter Basilius, in Regul. brevioribus interrogat, 191: *Quis est (inquit) mitis?* et respondet: *Qui in judiciis earum rerum quæ Deo placent, idem usque stabilis perseverat.* Ubi describit mitem per quemdam effectum ejus, qui est placido et quieto animo accipere omnia quæ per divinam providentiam homini eveniunt, etiamsi propriis commodis contraria videantur. Augustinus vero, lib. 1 de Sermon. Domini in monte, cap. 4, ait eum esse mitem *qui cum pietate suscipit Scripturas, eisque non resistit;* et infra dicit mitibus promitti, ut hæreditate possideant terram, *tanquam testamentum patris cum pietate quærentibus.* Sed hoc etiam ad remotum quemdam mansuetudinis effectum spectat, et magis allegoricum videtur quam litterale.

8. *Mansuetudinis vera ratio.* — Proprie ergo mansuetudo est virtus quæ passionem iræ moderatur, ut tradit D. Thom. 2. 2,

quæst. 157. Et de hac optime et propriissime Christi verba intelligit Ambrosius, lib. 5 in Lucam, et D. Thom. 1. 2, quæst. 69, art. 3. Atque ita illos Christus mites appellavit, qui passionem iræ ita habent rationi subjectam, ut non facile, nec inordinate, ejus impetu et affectu moveantur. Unde si sub hac tantum ratione hic actus consideretur, ad virtutem quamdam moralem et acquisitam pertinet. Si autem illa iræ moderatio fiat cum majori et supernaturali perfectione, poterit pertinere ad virtutem infusam, vel ad donum illi correspondens, applicando ad illam materiam motiva in superioribus explicata. Gregorius autem Nyssenus, in suo tractatu de beatitudinibus, non solum ad iræ, sed etiam ad omnium intemperatum affectuum moderationem hæc verba referre videtur; nam sub mitibus omnes illos complectitur qui animum pacatum, et omnibus concupiscentiarum perturbationibus vacuum possident. Quod etiam per translationem quamdam seu extensionem dictum est, proprietas autem verborum Christi est quam exposuimus.

9. *Quæ terræ mansuetudinis præmium promittatur?* — *Opiniones variæ referuntur.* — *Vera expositio litteralis.* — De promissione autem huic beatitudini facta, dubitari solet an intelligenda sit de terra hujus mundi, vel de terra viventium, seu cælesti patria, quæ licet in se cœlum sit, beatis est quasi terra quam calcant et inhabitant; varie namque a Patribus exponitur. Nam priori modo exponit Chrysostomus, homil. 15 in Matth.; posteriori autem modo Hieronymus ibi, et Nazianzenus supra, et auctor Imperfecti, homil. 19. Ubi etiam de terra proprii corporis intelligi posse dicit et insinuat Hilarius, dicto can. 4; et sequitur Bernardus sermo 1 de omnibus Sanctis. Augustinus autem, l. 1 de Sermone Domini in monte, cap. 4, licet per terram intelligat cælestem patriam, nihilominus per possessionem ejus intelligit non quæ futura est in alia vita, sed quæ in hac potest per quamdam animi quietem et firmam spem obtineri. Quæ omnia pie dicta sunt et facile sustineri possunt. Probabile enim est valde Christum ad litteram intellexisse mites etiam in hoc mundo possidere terram, non quia illis promittantur regna vel divitiarum terrenarum, sed quia etiam in hoc mundo cum pace et quiete vivunt; nihilominus tamen in hoc subintellectum esse eos futuros esse hæredes et possessores terræ viventium, et hic quodammodo incipere illam possidere, ut acute Augustinus dixit.

10. *Exponitur tertia beatitudo.* — De quo luctu Christus loquatur variæ expositiones. — Tertia beatitudo est, *Beati qui lugent.* Non explicuit autem Christus Dominus cujusnam rei vel objecti futurus sit ille luctus, ut beatificari merito possit. Quia luctus per se indifferens est, et aliquis potest esse laudabilis, aliquis vituperabilis. Nam ut Paulus ait 2 Corinth 7: *Sæculi tristitia mortem operatur, quæ autem secundum Deum est, salutem stabilem operatur.* Certum est autem Christum locutum esse de luctu laudabili. Unde Chrysostomus de lugentibus propria peccata locum exponit. Quæ fuit etiam sententia Hilarii dicto can. 4; et Ambrosii, dicto lib. 5 in Lucam; et Cypriani, epist. 52 ad Antonian. circa finem; et Bernardi, supra. Hieronymus autem in Matth. etiam de lugentibus aliena peccata illum intelligit, sicut Samuel luxit Saulem, 1 Reg. 15; et Paulus fornicariam, 2 Cor. 12; vel sicut Christus, Luc. 19, flevit super Jerusalem, non tam propter futurum ejus excidium, quam propter causam ejus, quæ erant peccata. Leo autem Papa, dicto sermone, utrumque conjungit, dicens: *Religiosa tristitia aut alienum peccatum deflet, aut proprium.* Et auctor Imperfecti, homil. 9, utrosque dicit esse beatos, et qui propria, et qui aliena deflent peccata, sed beatiore qui aliena, quia supponuntur non habere propria quæ defleant. Quod intellige ex genere actus: nam prior ad statum imperfectorum, posterior ad statum perfectorum spectat; unde ille pœnitentiæ actus est, hic charitatis.

11. *Expositiones aliæ.* — *Probabilis expositio.* — *Hanc tertiam beatitudinem a virtutibus vel donis non distingui.* — At vero Gregorius Nyssenus supra, hac expositione de luctu peccatorum rejecta, luctum hunc intelligit oriri debere ex misera conditione hujus vitæ, in quam per peccatum primi parentis incidimus. Alii vero per lugentes, intelligunt justos qui, oppressi in hoc sæculo, quia virtutem sectantur, quasi naturali sensu naturæ lugent et contristantur, juxta illa Christi verba, Joan. 16: *Plorabitis et flebitis vos,* etc. Ita exponit Cyprian., l. 3 ad Quirin., c. 6. Et est satis probabilis expositio, quia, juxta Christi doctrinam, beatitudo hujus vitæ in ferenda ejus cruce posita est; crux autem non potest diu ferri sine gemitu et dolore, nam et Christus illam non ascendit sine sudore sanguinis, præ nimia tristitia; fit autem suavis consolatione divina, ut eleganter prosequitur Bernardus, serm. 4 de sancto Andrea. Neque multum ab hac sententia differt expositio D. Thomæ 1. 2,

q. 69, a. 3, quæ mihi maxime probatur. Nam per lugentes intelligit justos, qui in vincendis et mortificandis propriis concupiscentiis laborant, quod non fit sine luctu et gemitu. Sicut enim mites beatificantur, quia iram domant, ita etiam isti, quia concupiscentias vincunt, etiamsi lugere oporteat. Et hanc expositionem indicavit Augustinus, lib. 4 de Serm. Domini in monte, cap. 2. Nam hos lugentes intelligit esse viros imperfectos, licet justos, qui, in principio conversionis suæ, non sine tristitia relinquunt quæ amabant vel concupiscebant. *Donec* (inquit) *in illis fiat amor æternorum*, utique perfectus. Sic autem intellecta hac beatitudine, non in actu unius vel alterius virtutis, sed in collectione et exercitio plurium consistit, juxta varietatem concupiscentiarum et affectuum, quod multis aliis beatitudinibus commune est, ut dicemus. Quocumque tamen ex dictis modis hic actus vel affectus explicetur, constat non esse ex aliquo peculiari principio distincto a virtutibus moralibus, vel acquisitis, vel infusis, et interdum esse posse ex dono, præcipue fortitudinis et timoris, si superiori modo fiat.

12. *Exponitur quarta beatitudo.* — *De justitia sanctificante probabilius exponitur.* — Quarta beatitudo est, *Beati qui esuriunt, et sitiunt justitiam*, ubi ponitur justitia ut objectum illius famis et sitis, ac subinde non loquitur Christus de fame et siti corporali, sed spirituali, et ferventi desiderio justitiæ, ut omnes communiter interpretantur. Per justitiam autem, licet Chrysostomus et quidam alii particularem justitiam intelligant, verisimilius est Christum de justitia universali, quæ hominem facit justum et sanctum, fuisse locutum; sicut etiam infra, cum dixit *beatos esse qui patiuntur propter justitiam.* Unde constat hanc famem et sitim vel non significare peculiarem actum unius virtutis, sed quasi collectionem actuum et affectuum omnium virtutum: completur enim hæc famis et sitis ex variis affectibus religionis, pœnitentiæ, misericordiæ, et cæterarum virtutum, quibus homo appetit et sitit justitiam, non uno momento totam, sed discursu temporis diversarum virtutum frequentia desideria exercendo, in quibus etiam includitur famis et sitis justitiæ particularis virtutis, ut per se patet; vel certe haberi potest famis illa unico actu in suo esse particulari, in objecto vero universali, qualis est vel actus charitatis, quo vult homo in omnibus placere Deo, vel obedientiæ, quo voluntatis Dei explendæ in om-

nibus perpetuam famem et sitim habet, vel actus devotionis ad religionem pertinens, quo Dei gloriam et honorem in omnibus appetit, vel etiam potest esse actus spei, quo quis intendit propriam sanctificationem in omnibus quærere, eamque ut maximum bonum suum vehementer appetit.

13. *Hæc beatitudo ad virtutes vel dona pertinet.* — Et ita manifestum est, propter hanc beatitudinem, non esse necessarium excogitare actum aliquem qui ad virtutes vel dona non pertineat. Solum superest advertendum, Lucam, c. 6, hanc beatitudinem secundo loco posuisse his verbis: *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini*, ubi objectum illius esurie subiecit, et videtur loqui de fame corporali, et beatos dicere eos qui in hac vita esuriunt, id est, qui penuriam et indigentiam temporarium honorum patiuntur, vel qui ab omnibus deliciis corporis abstinere, utique propter Deum et justitiam. Dicendum autem est non esse inconveniens in illis locis famem in diverso sensu accipi, quia Lucas non refert eundem Christi sermonem quem Matthæus; nam Matthæus refert sermonem Domini in monte ad discipulos suos, et in initio prædicationis suæ, Lucas autem refert alium sermonem Domini in loco campestri ad turbas, et post aliquod tempus, et progressum prædicationis suæ. Vel etiam dici potest utraque verba posse ad eundem sensum facile trahi, quia non beatificantur qui corporalem famem patiuntur, nisi quatenus illam propter justitiam sustinent, et ita sub illa voce etiam intelligitur famis justitiæ, ideoque eadem saturitas justitiæ utroque loco promittitur.

14. *Exponitur quinta beatitudo.* — Quinta beatitudo est, *Beati misericordes*, etc., quæ nulla fere declaratione indiget. Nam verba illa cum indefinita sint, de quibuscumque actibus misericordiæ, vel beneficentiæ, ac dilectionis erga proximum intelligi debent, sive sint corporales, sive spirituales, sive fiant conferendo aliquid boni, sive remittendo mala et injurias. Sunt enim verba Christi generalia, et omnes homines omnesque modos miserendi includunt: et præmium hujus beatitudinis omnibus his actionibus commune est, ideoque et eleemosynæ promissa est peccatorum remissio, et de illo qui noluit debitum remittere dixit Christus: *Nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui miserus sum?* Matth. 18. Totum autem hoc miserendi genus partim ad charitatem pertinet, partim ad virtutem moralem misericordiæ satis notam, in

cujus materia potest interdum donum pietatis vel timoris operari. Actus vero alterius generis vel principii nullo fundamento ibi cogitari potest.

15. *Explicatur sexta beatitudo.* — *In quo munditia cordis consistat.* — Sexta beatitudo est, *Beati mundo corde*, in qua solum adnotare oportet munditiam cordis non unum vel alium actum, sed usum et perfectionem omnium virtutum postulare: imo tantam honestorum actuum frequentiam requirit, ut perfectum quemdam virtutis statum introduxerint. Consistit enim cordis munditia imprimis in carentia omnis culpæ coram Deo, quæ non uno actu comparatur, sed observatione omnium mandatorum et perfecta remissione præcedentium peccatorum. Deinde non solum carentiam omnis culpæ, verum etiam immoderatorum affectuum et motuum, qui ad culpam inclinant, victoriam, et animi mortificationem videtur hæc munditia postulare et includere: quia nisi cor sit ita mundum, non est aptum ad videndum Deum, sicut hic mundis corde promittitur.

16. *Objectio.* — *Solutio.* Dices hanc munditiam cordis non posse in hac vita comparari, Christum autem eos beatificare qui in hac vita mundum cor habent. Respondeo, sicut dilectio Dei perfecta, quæ omnem defectum excludat, in hac vita obtineri non potest, proponitur autem ut intendenda et procuranda, inchoando illam in hac vita quoad fieri poterit, ita etiam munditiam cordis non præcipi, nec postulari in hac vita cum ea perfectione quam habebit in patria, sed tamen proponi ut ad eam tendamus, eamque in hac vita inchoemus, quoad fieri possit. Sic ergo dicuntur mundi corde qui ab omni malitia abstinere, et omnem pravum motum vitare student, quoad possunt, cum divino auxilio. Hoc autem fit per actus virtutum et donorum, eorumque continuo ac perseveranti usu. Quod si hæc munditia uni actui tribuenda est, maxime dilectioni et intentioni rectæ placendi Deo in omnibus; nam ut Christus Dominus dixit: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*, Matth. 6. Idem autem est mundum cor quod simplex oculus, ut Augustinus dixit dicto lib. 4 de Serm. Domini in monte, cap. 2.

17. *Exponitur septima beatitudo, primo.* — *Exponitur secundo.* — Septima beatitudo est, *Beati pacifici*, etc., quæ duobus modis exponitur. Primo, juxta rigorem et proprietatem verbi pacificandi, quod idem significat ac pa-